

شناسایی عوامل و معیارهای اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی در محیط یادگیری الکترونیکی

خدایار ایلی *

زینب السادات مصطفوی **

فاطمه نارنجی ثانی ***

محمد علی شاه حسینی ****

چکیده

پژوهش حاضر باهدف شناسایی عوامل و معیارهای اعتباربخشی در نهادهای آموزش عالی الکترونیکی با مروری نظام‌مند انجام شد. جامعه پژوهش ۳۴۱ مقاله در پایگاه‌های اطلاعاتی و اسناد نهادهای معتبر اعتباربخشی یادگیری الکترونیکی در سطح بین‌المللی بود که پس از استخراج اسناد و مقالات نامرتبط، تحلیل کلی روی ۳۵ سند به‌عنوان نمونه صورت پذیرفت و در مجموع ۷ عامل و ۳۸ معیار شناسایی شد. جهت تحلیل داده‌ها از کدگذاری باز و محوری با استفاده از نرم‌افزار *QSR* و *NVivo* استفاده شد. به‌منظور بررسی قابلیت اعتماد داده‌های پژوهش از استراتژی تأیید توسط همکاران پژوهش استفاده شد. نتایج یافته‌ها نشان داد که مهم‌ترین عوامل و معیارهای اعتباربخشی در نهادهای آموزش عالی در محیط یادگیری الکترونیکی عبارت از: عوامل مربوط به حکمرانی با ۷ معیار، برنامه‌ریزی با ۳ معیار، پژوهش با ۴ معیار، فرآیند یادهی-یادگیری الکترونیکی با ۱۱ معیار، پشتیبانی در محیط یادگیری الکترونیکی با ۴ معیار، فن آوری با ۵ معیار و عوامل روان‌شناختی مرتبط با ذی‌نفعان با ۴ معیار که در مطالعات بسیاری مورد توجه قرار گرفته بود.

واژگان کلیدی

اعتباربخشی، معیار، یادگیری الکترونیکی، نظام آموزش عالی، دانشگاه

* استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران khabili@ut.ac.ir

** دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران mostafavi60@yahoo.com

*** استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران fatemeh.narenji@gmail.com

**** دانشیار، گروه مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران ashahhoseini@ut.ac.ir

نویسنده مسؤول یا طرف مکاتبه: خدایار ایلی

مقدمه

در دهه‌های اخیر، استفاده از فن آوری‌های اطلاعات و ارتباطات برای اهداف آموزشی افزایش یافته است. از طرفی گسترش فن آوری‌های شبکه باعث شده است تا شیوه‌های یادگیری الکترونیکی به طور چشمگیری تکامل یابد (Ramezan Pour, 2020). نظام آموزش عالی نیز با توجه به تحولات عصر حاضر و کاربرد فن آوری‌های تحول آفرین، تحت تأثیر این تغییرات قرار گرفته به گونه‌ای که در اغلب کشورهای جهان برای هماهنگ‌تر کردن برنامه‌های دانشگاهی با نیازهای توسعه‌ای و تحولات جهانی، ارتقاء کیفیت آموزش را در اولویت راهبردی خود قرار داده‌اند (Ahmad, 2021).

به عبارتی، آموزش عالی و فن آوری اطلاعات و ارتباطات بر توسعه انسانی اثرگذار است (Salehi, 2020) و منشأ تحول در همه کشورها محسوب می‌شود و در صورتی که پیامدهای نظام آموزش عالی مطلوب نباشد؛ تحقق برنامه توسعه کشور نیز با توجه به نقش آموزش عالی، دچار مشکل خواهد شد؛ لذا نهادهای آموزش عالی جهت پیشبرد اهداف و ارائه خدمات مناسب و مطلوب به ذی‌نفعان کلیدی خود، به الگوها و ابزارهای مناسبی نیاز دارند که بتوانند بر اساس آن به‌طور مستمر کیفیت یاددهی-یادگیری را ارزیابی و بهبود بخشند (Mncina, Mukurunge & Tlali, 2020). بررسی‌ها نشان می‌دهد به‌منظور ارزیابی کیفیت، رویکردها و الگوهای متفاوتی وجود دارد که از جمله آن می‌توان به الگوی تضمین کیفیت، ارزیابی درونی، ارزیابی بیرونی، مدیریت کیفیت فراگیر، رویکرد تعالی بخشی و اعتباربخشی اشاره کرد. در همین راستا برخی از صاحب‌نظران معتقدند بهترین مدل ارزشیابی در نهادهای آموزش عالی، استفاده از الگوهای اعتباربخشی است (Yarmohammadian et al., 2020). اعتباربخشی فرآیندی است که طی آن یک نهاد (مستقل و غیردولتی) یا خصوصی کیفیت یک مؤسسه آموزش عالی را به‌عنوان یک کل یا یک برنامه آموزشی خاص را ارزیابی می‌کند تا بتواند بر اساس معیارها و نشانگرهای از پیش تعیین‌شده، وضعیت موجود آن را شناسایی کند. (Nguyen, 2021). با انجام اعتباربخشی می‌توان کیفیت نهادهای آموزش عالی را از دو منظر درونی و بیرونی مورد پایش قرار داده و برای بهبود آن، اقدامات لازم را طراحی و اجرا نمود (De Souza, 2021). تحقیقات نشان می‌دهد هر

کشوری که اقدام به اجرای فرآیند اعتباربخشی در نظام آموزش عالی خود نموده است (Bendixen, 2020) باعث ارتقای کیفیت خدمات تخصصی خود، افزایش جذب دانشجویان، افزایش تعداد کارکنان زبده و اعضای هیأت علمی حرفه‌ای شده است (Alkhateeb, 2021). شهرت به‌دست‌آمده از طریق اعتباربخشی برای مؤسسه آموزش عالی، بسیار مهم و تأثیر مستقیمی بر انگیزه و تعهد کارکنان اداری و آموزشی (اعضای هیأت علمی) خواهد داشت و منجر به بهبود کیفیت دستاوردهای آموزشی و پژوهشی مؤسسات آموزش عالی می‌شود. (Budiharso & Tarman, 2020).

در عصر حاضر، به کارگیری فن‌آوری‌های تحول‌آفرین در فرآیند یاددهی-یادگیری در بستر آموزش عالی، محدودیت‌های منابع مالی دانشگاه‌ها، افزایش متقاضیان نظام‌های آموزش عالی، تقاضا جهت آموزش‌های متنوع و انعطاف‌پذیر، نیاز به نیروی کار کیفی، ضرورت یادگیری مادام‌العمر ظهور بازیگران جدید و رقابتی دانشگاه‌ها از جمله چالش‌های آموزش عالی در عصر دیجیتال محسوب می‌شود که باید برای مقابله با آن‌ها راهی یافت و این مهم زمانی حاصل می‌شود که الگو و چارچوبی برای ارزیابی آموزش الکترونیکی در سطح آموزش عالی وجود داشته باشد و عوامل، معیارها و ملاک‌های مرتبط با آن شناسایی گردد.

سیاست‌گذاران و رهبران دانشگاهی معتقدند با توجه به شرایط کنونی (بحران کرونا) و چالش‌های موجود، ارتقاء کیفیت و ارزشیابی مستمر نظام یادگیری الکترونیکی، یکی از مهم‌ترین اهداف راهبردی نظام آموزش عالی محسوب می‌شود لذا این موضوع بایستی در صدر اولویت‌های نظام مذکور قرار گیرد و همگام با سایر اولویت‌ها و دغدغه‌هایی که در این حوزه وجود دارد با به‌کارگیری مدل مناسب ارزیابی، قادر باشند نقاط قوت و ضعف خود را شناسایی و با طراحی برنامه‌های بهبود کیفیت، از مقبولیت جهانی برخوردار گردند (Bibi, 2019). بر اساس آنچه تاکنون در سال‌های اخیر مطرح شد فرآیند اعتباربخشی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین روش‌های تضمین و ارتقای کیفیت در آموزش عالی مورد توجه قرار گرفته است. بررسی پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که اعتباربخشی در سطوح مختلف و بسترهای متفاوتی انجام شده است. از آنجایی که امروزه یادگیری الکترونیکی در آموزش عالی در همه کشورهای جهان از جمله ایران به سرعت روبه‌گسترش است و هرروزه بر تعداد کشورهایی که این برنامه‌ها را به‌صورت اجباری ارائه می‌دهند افزوده می‌شود لذا ضرورت اعتباربخشی در محیط یادگیری الکترونیکی بیش‌ازپیش احساس می‌گردد (kim, 2021). اگرچه در ایران نیز مانند سایر کشورهای جهان، در طول دو دهه گذشته اقداماتی صورت گرفته اما نظام آموزش عالی فعال در بستر الکترونیک با چالش‌های بسیاری مواجه

است که از میان آن‌ها می‌توان به مواردی نظیر؛ گسترش کمی مؤسسات آموزش عالی الکترونیکی بدون در نظر گرفتن مسائل کیفی، مسائل و مشکلات تعامل و ارتباطات پویای دانشجویان در محیط یادگیری الکترونیکی و سیستم مدیریت یادگیری الکترونیکی؛ مسائل مربوط به زیرساخت‌های فنی، سرعت و دسترسی، ساختارهای پشتیبانی فنی و آموزشی فراگیران، نیروی انسانی متخصص، متعهد و باانگیزه، مسائل مربوط به اعضای هیأت علمی، تولید محتوای الکترونیکی، امکانات و تجهیزات، اشاره کرده (Mahlangu, 2018). در همین راستا بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در سطح ملی (Yarmohammadian et al., 2020 ; Zarif Sanaee, 2020) ضعف‌ها و نارسائی‌های موجود در محیط یادگیری الکترونیکی کشور را تأیید و دلیل آن را نبود سازوکارهای مناسب برای تضمین کیفیت آموزش عالی الکترونیکی مطرح می‌نمایند که بدون شک مسائلی از این قبیل در کارکرد بهینه مؤسسات آموزش عالی الکترونیکی تأثیر گذاشته و باعث می‌شود انتظارات و توقعات از کیفیت عملکرد آن‌ها برآورده نشود و به دنبال آن، اعتبار و اطمینان لازم از مؤسسات آموزش عالی که به ارائه خدمات یادگیری الکترونیکی می‌پردازند؛ توسط ذی‌نفعان آن محقق نشود و فراگیران اعتماد کافی نسبت به این گونه از نهادها و نوع خدمات آن‌ها نداشته باشند (Toprak, 2018). با توجه به سیاست‌های وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، مبنی بر ارتقای کمی و کیفی مؤسسات آموزش عالی الکترونیکی و لزوم برنامه‌ریزی، نظارت و هدایت این مؤسسات، متأسفانه تاکنون ساختار و معیارهای اعتباربخشی ملی برای آن‌ها طراحی نشده و فرآیند اعتباربخشی توسط نهاد و متولیان مرتبط با ارزیابی و تضمین کیفیت در وزارت علوم صورت نمی‌گیرد و این در حالی است که پژوهش‌های خارجی با موضوع اعتباربخشی در بستر الکترونیکی، نشان می‌دهد که به کارگیری الگوی اعتباربخشی در مؤسسات یادگیری الکترونیکی به‌طورقطع در ارتقاء و بهبود مستمر کیفیت و افزایش اعتماد ذینفعان به نهادهای مذکور تأثیرگذار است (Dayananda, 2020) علاوه بر آن حتی در اغلب کشورهای جهان نسبت به ارزیابی کیفیت آموزش عالی ساختار سازی کرده (Olivera, 2019) و نهادهایی برای ارزیابی و اعتباربخشی سیستم‌های آموزش عالی الکترونیکی نیز تأسیس نموده‌اند که از آن جمله می‌توان به نهادهایی نظیر؛ انجمن اروپایی دانشگاه‌های تدریس از راه دور، مؤسسه آمریکای جنوبی و کارائیب برای کیفیت آموزش از راه دور، بنیاد اروپایی کیفیت یادگیری الکترونیکی، شبکه نهاد

-
1. LMS
  2. EXCELENCE(EADTU)
  1. CALED
  2. (EFQUEL) ECB CHECK

یادگیری- آلمان؛ کنسرسیوم یادگیری برخط آمریکا؛ شورای تضمین کیفیت و اعتباربخشی از راه دور آفریقا^۳ اشاره کرد. نهادهای مذکور باهدف اعتباربخشی مؤسسات آموزش عالی الکترونیکی استقرار یافته‌اند و این نشان از اهمیت موضوع و دغدغه کیفیت از نظر مسئولان و برنامه ریزان در حوزه یادگیری الکترونیکی است؛ بنابراین با توجه به چالش‌ها و دغدغه‌های موجود مطرح شده در سطح ملی و نیز سیاست‌های بین‌المللی توصیه شده (UNESCO, 2015)، ضرورت اعتباربخشی نظام یاددهی- یادگیری الکترونیکی و بهبود مستمر آن بر اساس نتایج، بایستی در اولویت راهبردی نظام آموزش عالی ایران قرار گیرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که تاکنون الگوی مناسب و بومی به منظور اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی در بستر الکترونیکی طراحی نشده است و این در حالی است که در سطح بین‌المللی در این حوزه، پژوهش‌ها و نهادهایی به صورت رسمی تأسیس شده‌اند.

از جمله پژوهش‌های انجام شده در مورد اعتباربخشی در نهادهای آموزش عالی الکترونیکی عبارتند از یارمحمدیان و همکاران (Yarmohammadian et al., 2020) که در پژوهش خود با عنوان "طراحی و استقرار سیستم ملی اعتباربخشی و ارزشیابی مراکز آموزش مجازی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور" استانداردهای اعتباربخشی مراکز آموزش مجازی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور را در ۴ حیطه حاکمیتی، زیر ساخت، فرآیندهای آموزشی و مشاوره و حمایت مبتنی بر نظر خبرگان و الگوی اعتباربخشی طراحی کردند.

وایت (White, 2018) در پژوهش خود با عنوان بررسی تضمین کیفیت در آموزش از راه دور و یادگیری الکترونیکی در کشورهای آسیایی به بررسی و شناسایی عوامل کیفیت در آموزش از راه دور در دانشگاه‌های الکترونیکی قاره آسیا باهدف اعتباربخشی و رتبه‌بندی مؤسسات و دانشگاه‌های یادگیری الکترونیکی پرداخته است. عوامل و مؤلفه‌های شناسایی شده از نظر وایت عبارت است از: تضمین کیفیت فرآیندهای مدیریت، بهبود کیفیت تدریس و یادگیری الکترونیکی، معیارهای مربوط به سیستم مدیریت یادگیری الکترونیکی، معیارهای مربوط به اهداف، رسالت، استراتژی، فرآیندها و برنامه‌های دانشگاه، کیفیت فارغ‌التحصیلان، پژوهش‌های نوآورانه، خدمات دانشگاهی به جامعه، توسعه فرهنگ یادگیری الکترونیکی و محیطی نوآورانه، توسعه نهادی و منابع انسانی، تقویت سیستم‌های ارزیابی تضمین کیفیت و نظارت و توسعه به صورت درون مؤسسه‌ای.

3. (LANETOEV)EPPROBATE

4. OLC

5. ACDE

دمیرل (Demirel, 2018) در پژوهش خود با عنوان "اعتباربخشی یادگیری از راه دور (توسعه سیستم اعتباربخشی)" هدف از این مطالعه را، بررسی سیستم‌های اعتباربخشی موجود، ارزیابی شاخص‌های اعتباربخشی برای مؤسسات آموزش از راه دور مطرح کردند. معیارهای مطرح شده جهت اعتباربخشی مؤسسات یادگیری از راه دور از نظر محقق، به سه دسته مدیریتی، حمایتی و فرآیندی در دو سطح مدیریت (دانشکده/ مؤسسه/ دانشگاه) و سطح برنامه‌های آموزشی و درسی تقسیم‌بندی شده بود. استندر (Stander, 2019) در پژوهش خود با عنوان "اعتباربخشی و مدیریت تضمین کیفیت در مؤسسات آموزش عالی از راه دور خصوصی در آفریقای جنوبی" به ارائه الگویی در خصوص اعتباربخشی مؤسسات آموزش عالی پرداخته است. روش پژوهش به صورت اکتشافی، کیفی بود. دوازده مصاحبه نیمه ساختاریافته با مدیران مؤسسات آموزش عالی و خبرگان تضمین کیفیت در دانشگاه انجام شد. چارچوب مفهومی، دارای هشت پارامتر مربوط به مدیریت تضمین کیفیت در مؤسسات آموزش عالی در آفریقای جنوبی را در موارد: طراحی سازمانی، دانش، مهارت‌ها و توانایی‌های اعضای هیأت علمی، رهبری و مدیریت، سیاست‌های سازمانی، منابع، پروفایل دانشجویان، طراحی برنامه‌ها و فرآیندهای از راه دور و روابط با ذی‌نفعان خارجی و داخلی اعم از دانشگاه، دولت و روابط بین‌الملل ذکر می‌کند.

فیضی (Faizi, 2018) در پژوهش خود با عنوان "توسعه مکانیسم تضمین کیفیت و اعتباربخشی آموزش باز و از راه دور در پاکستان" عناصر تضمین کیفیت و اعتباربخشی مؤسسات آموزش از راه دور بررسی کردند. هدف از پژوهش، تجزیه و تحلیل عناصر کیفیت و توسعه مکانیسم‌های تضمین کیفیت و اعتباربخشی مؤسسات آموزش از راه دور پاکستان بود. پژوهش با روش کیفی به صورت جمع‌آوری ادبیات پژوهش و مصاحبه با ۲۱ متخصص انجام شد. نتایج نشان داد از مهم‌ترین عناصر کیفیت که منجر به اعتباربخشی مؤسسات می‌شود مربوط به عوامل فن‌آوری، مدیریت و سازمان، مسائل آموزشی بود.

کودار و آیدین (Kocdar & Aydin, 2019) در پژوهش خود با عنوان اعتباربخشی آموزش از دور و باز: چارچوبی برای ترکیه موارد ذیل را ارائه کردند: هدف از این مطالعه، ایجاد چارچوبی برای اعتباربخشی برنامه‌های آموزش عالی بازو از دور در ترکیه است.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که از یک سو، اغلب پژوهشگران و نهادهای موجود در سطح بین‌المللی از عوامل و معیارهای متفاوتی به منظور اعتباربخشی استفاده نموده‌اند و از سوی

دیگر تحقیقات انجام شده در این حوزه در سطح ملی، بسیار اندک و مدل‌های موجود در سطح ملی نیز به صورت جامع و نظام‌مند، مدل و یا الگویی بدین منظور طراحی نکرده‌اند؛ بنابراین ادبیات شکاف‌های زیادی در درک مدیریت تضمین کیفیت در آموزش عالی الکترونیکی را نشان می‌دهد و موضوع اعتباربخشی در نهادهای آموزش عالی الکترونیکی توجه کمی را به خود جلب کرده است.

مسئله اصلی این پژوهش این بود که دوره‌های یادگیری الکترونیکی که توسط این نهادها ارائه می‌شود معتبر هستند؟ و الگوی اعتباربخشی و مهم‌ترین معیارها برای اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی الکترونیکی کدام است؟ از این رو پژوهش حاضر با مروری بر پژوهش‌های مرتبط با اعتباربخشی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی در محیط یادگیری الکترونیکی به دنبال تحقق اهداف زیر است:

- ۱- شناسایی مهم‌ترین عوامل و معیارهای مرتبط با الگوها و مدل‌های اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی در محیط یادگیری الکترونیکی؛
- ۲- دسته‌بندی نظام‌مند عوامل و معیارهای شناسایی شده به منظور الگوی نظری اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی در محیط یادگیری الکترونیکی؛
- ۳- ارائه الگوی نظری اعتباربخشی دانشگاه و مؤسسه‌های آموزش عالی در محیط یادگیری الکترونیکی.

روش

در این پژوهش، جهت مشخص کردن عوامل و معیارهای اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی در بستر الکترونیکی و ارائه چارچوب نظری از رویکرد کیفی استفاده شده است و برای این منظور، به کمک مرور نظام‌مند^۱ عوامل و معیارها شناسایی و سپس از طریق آنالیز توصیفی^۲ و آنالیز الگویی^۳ توسط نرم‌افزار^۸ QSR NVivo طبقه‌بندی شد. جامعه آماری این تحقیق، کلیه مقالات و کتب منتشر شده در مجلات علمی معتبر که با موضوع اعتباربخشی مؤسسات یادگیری الکترونیکی بودند در نظر گرفته شده است. در مرور نظام‌مند، مجلات علمی و پایگاه‌های داده معتبر و مرتبط با سؤال تحقیق، انتخاب و مورد جست‌وجو قرار گرفتند و کلیدواژه‌های مناسبی برای

---

1. Meta-synthesis
2. Descriptive Analysis
3. Pattern Coding

جست‌وجوی مقالات انتخاب شدند. پایگاه‌های مورد استفاده در این تحقیق عبارتند از: اسکوپوس^۱ و پروکوئست^۲، الزویر^۳، اریک^۴، اسپرینگر^۵، امرالد^۶، به زبان انگلیسی و پایگاه‌های داخلی مگ ایران. کلید واژگان مورد استفاده شامل: اعتباربخشی، ارزیابی درونی، ارزیابی بیرونی، یادگیری باز و از راه دور^۷ و یادگیری الکترونیکی بودند. مرحله بعدی، جست‌وجو و انتخاب مقالات مناسب است؛ در این مرحله، مقالات یافته شده به صورت گام به گام، طی مراحل مورد ارزیابی و غربال قرار گرفتند؛ برای دستیابی به این منظور، مقالات چندین بار مورد بازبینی قرار گرفت و در هر بار ارزیابی تعدادی از آن‌ها حذف شد. یکی از مهم‌ترین مراحل پیاده‌سازی این روش، مشخص کردن معیارهایی برای پذیرش مقالات جهت کاربرد در گام‌های بعدی مرور است. معیارهای پذیرش تعریف شده برای انتخاب مقالات در این تحقیق عبارت است از: (۱) زبان مقالات: فارسی و انگلیسی؛ (۲) زمان انتشار: از سال ۲۰۱۰ میلادی تا ۲۰۲۱؛ (۳) روش تحقیق: کیفی، کمی - کیفی (آمیخته)؛ (۴) موضوع مطالعه: اعتباربخشی در مؤسسات آموزش عالی الکترونیکی، ارزیابی درونی و بیرونی؛ (۵) نوع مطالعات: مقالات منتشر شده در مجلات معتبر علمی. پس از جست‌وجو و بررسی پایگاه‌های مذکور و با توجه به واژه‌های کلیدی تعداد ۳۴۱ مقاله مرتبط با اعتباربخشی در نهادهای آموزش عالی الکترونیکی استخراج که پس از تطابق با معیارهای تعریف شده، ۳۰۶ مقاله حذف و در نهایت ۳۵ مقاله به عنوان نمونه مورد بررسی باقی ماند. کیفیت مقالات باقی‌مانده در این تحقیق با روش (ارزیابی منتقدانه)^۸ بررسی شد. جهت تسریع و تسهیل جریان ارزیابی مقالات؛ از الگویی شامل ده شاخص، مشابه یک چک‌لیست استفاده شد که محقق را در ارزیابی، دقت، اعتبار و اهمیت مطالعات یاری می‌رساند. برای هر مقاله بر اساس شاخص‌های ده‌گانه ارزیابی مقالات امتیازی در نظر گرفته شده است و مقالات موجود از نظر درجه کیفی رتبه‌بندی گردیده و در نهایت مقالات باقی‌مانده جهت استخراج اطلاعات لازم، وارد مرحله پیاده‌سازی شدند. شاخص‌های ده‌گانه ارزیابی مستندات علمی و معتبر بر اساس این روش عبارت است از: ۱- اهداف پژوهش ۲- روش پژوهش ۳- ابزار پژوهش ۴- الکترونیکی بودن مؤسسات مورد پژوهش ۵- جمع‌آوری

4. SCOPUS

5. ProQuest

6. ELSEVIER

7. ERIC

8. Springer

9. Emerald

10. Open and Distance Learning (ODL)

داده‌ها ۶- اعتبار سند و آژانس ۷- ملاحظات اخلاقی ۸- دقت تجزیه و تحلیل یافته‌ها ۹- بیان روشن یافته‌ها و بحث و نتیجه‌گیری و ۱۰- ارزش پژوهش بود.

تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی

در پژوهش حاضر، پس از مشخص شدن مقالات مرتبط با موضوع پژوهش و مطالعه کامل متن مقاله، ابتدا تمامی معیارهای اعتباربخشی شناسایی شد. معیارهای استخراج شده از مطالعات را کد در نظر گرفتیم؛ سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آن‌ها را در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی کردیم؛ سپس کدهایی که باهم همپوشانی داشتند؛ مشخص شده و همپوشانی آن‌ها مرتفع گردید؛ کدهای دارای محتوای مشترک نیز مشخص گردید و یک کد مشترک به آن‌ها اختصاص داده شد؛ در مرحله بعدی کدهای شناسایی شده مورد بررسی قرار گرفته و مجدداً کدهای مشابه در یک زیرگروه قرار می‌گیرد و کدهای جدید به هر یک از زیرگروه‌ها اختصاص داده شده می‌شود؛ این آنالیز و کدگذاری در مرحله اول، توسط تحلیل توصیفی و در چرخه دوم از طریق آنالیز الگویی انجام شد و در نهایت خروجی این مرحله، تعداد ۳۸ معیار در ۷ عامل به صورت غیرمشابه است.

یافته‌ها

۱- شناسایی معیارهای مورد توجه پژوهشگران در حوزه مرتبط با الگوی اعتباربخشی دانشگاه و مؤسسه‌های آموزش عالی در محیط یادگیری الکترونیکی؛
جهت شناسایی معیارهای اعتباربخشی، ابتدا مفاهیم مرتبط استخراج شد؛ در استخراج مفاهیم مشابه از روش کدگذاری داده‌های کیفی و با در نظر گرفتن مراحل ذیل انجام گرفت: ۱- مرور داده‌ها
۲- تدوین راهنمای کدگذاری ۳- سازمان‌دهی داده‌ها ۴- طبقه‌بندی داده‌ها ۵- کدگذاری باز
۶- کدگذاری محوری ۷- تدوین گزارش نهایی و در نهایت ۸- تحلیل داده‌های کیفی.
در خصوص تحلیل مرحله‌ای یافته‌ها باید گفت که ابتدا تلاش شد تا کدهای باز استخراج شوند و در مرحله بعدی آن، مفاهیم در قالب مقوله‌های بزرگ‌تری قرار گرفتند؛ بعد از این مرحله سعی شد که مفاهیم شناسایی شده نیز در قالب دسته‌های بزرگ مفهومی طبقه‌بندی گردند. با مرور نظام‌مند مقالات، مشخص شد که مقالات به طیف نسبتاً وسیعی از معیارهای اعتباربخشی در بستر

الکترونیکی اشاره کرده‌اند. پس از شناسایی کدها (مفاهیم)، معیارهای اصلی و جمع‌بندی معیارهای شناسایی شده در قالب عوامل کلی: سازمانی، فرآیند یاددهی-یادگیری الکترونیکی، فرآیند پژوهش، فرآیند های مرتبط با پشتیبانی، تکنولوژی (فن آوری)، عوامل روان‌شناختی مرتبط با ذی‌نفعان و فرآیند برنامه‌ریزی تعیین شد و در نهایت خروجی این مرحله تعداد ۳۸ معیار در ۷ عامل به صورت غیرمشابه است.

۳- ارائه الگوی نظری اعتباربخشی دانشگاه و مؤسسه‌های آموزش عالی در محیط یادگیری الکترونیکی:

همان‌گونه که در شکل شماره ۱ مشاهده می‌گردد پس از تحلیل یافته‌ها و شناسایی معیارها و دسته‌بندی آن‌ها در غالب عوامل اعتباربخشی، الگوی نظری ذیل حاصل گردید.

شکل شماره ۱ الگوی مفهومی پژوهش (مبتنی بر ادبیات)

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر باهدف مروری نظام مند جهت شناسایی معیارهای اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی الکترونیکی صورت بندی شد. در این پژوهش پس از تحلیل مفاهیم از مستندات علمی و نهادهای بین المللی اعتباربخشی ۷ عامل با ۳۸ معیار شناسایی شد. عوامل شناسایی شده عبارت است

از عامل حکمرانی با ۷ معیار شامل: (مدیریت و رهبری، ساختار سازمانی، فرآیندهای سازمانی، فرهنگ و جو، بازاریابی، مدیریت منابع انسانی، قوانین و مقررات سازمانی) عامل برنامه‌ریزی با ۳ معیار شامل: (چشم‌انداز و رسالت، برنامه‌ریزی آموزشی، برنامه توسعه‌ای و راهبردی سازمان). فرآیند یاددهی - یادگیری الکترونیکی با ۱۱ معیار شامل: (محتوای الکترونیکی چندرسانه‌ای، طراحی سناریو آموزشی، بازخورد مستمر به دانشجویان، هیأت علمی، دانشجو، دستیار آموزشی، راهبردهای متنوع یادگیری در بستر الکترونیکی، روش‌های تدریس متناسب با یادگیری الکترونیکی، منابع آموزشی تکمیلی، تعامل و مشارکت در بستر الکترونیکی و ارزیابی تحقق دستاوردهای یادگیری) عامل پژوهش با ۴ معیار شامل: (کیفیت بخشی به پایان‌نامه‌ها، فرصت‌های مطالعاتی برای دانشجویان و اعضای هیأت علمی، همایش‌ها و هم‌اندیشی‌های تخصصی و ارتباطات ملی و بین‌المللی) عامل پشتیبانی در محیط یادگیری الکترونیکی با ۴ معیار شامل: (پشتیبانی آموزشی، مشاوره‌ای، فنی و دانشجویی-فرهنگی). عامل فن‌آوری با ۵ معیار شامل: (زیرساخت، سامانه‌های یادگیری الکترونیکی، نرم‌افزار، سخت‌افزار و فن‌آوری‌های تحول‌آفرین) هفتمین و آخرین عامل روان‌شناختی مرتبط با ذی‌نفعان در نهادهای آموزش عالی الکترونیکی است که این عامل شامل: ۴ معیار (شناختی، انگیزشی، عاطفی و رفتاری) است.

در عامل حکمرانی، هر کدام از پژوهشگران معیارهای اعتباربخشی را در نهادهای آموزش عالی الکترونیکی از ابعاد متفاوت بررسی و نسبت به آن تأکید داشته‌اند. نتایج پژوهش‌های (Adali, 2019; White, 2018; Demirel, 2018; Standard, 2019; Faizi et al., 2018), حاضر مطابقت دارد. در خصوص حکمرانی، مفاهیم زیر را مورد توجه قرار دادند: تعهد مدیران نسبت به کیفیت در مؤسسه آموزش عالی، آموزش و توسعه کارکنان، آگاهی همه کارکنان و اعضای هیأت علمی و دانشجویان از اهداف و برنامه‌های کیفیت مؤسسه، موارد مربوط به مدیریت منابع انسانی و بودجه، وجود آیین‌نامه‌های شفاف و روشن، توافق‌نامه‌ها، تفاهم‌نامه‌های همکاری و بازاریابی و جذب دانشجویان به صورت حرفه‌ای. در این خصوص، صاحب‌نظران نیز درباره عوامل مدیریتی و حکمرانی مطرح کردند که مؤسسات آموزش عالی الکترونیکی، می‌بایست علاوه بر تحقق رسالت‌های آموزشی، پژوهشی، کارآفرینی، به مواردی مانند: دانش‌آفرینی

(Aliakbari, Abili & Narenji Thani, 2020) ارتباط با صنعت و بازاریابی حرفه‌ای نیز توجه داشته باشند و آن را جزء برنامه‌های توسعه خود قرار دهند.

در عامل برنامه‌ریزی نیز پژوهشگران و آژانس‌های بین‌المللی، اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی الکترونیکی را از ابعاد متفاوت بررسی و به آن تأکید داشته‌اند. نتایج پژوهش‌های (Adali 2018) (2019; White, 2018; Demirel, 2018; Standard, 2019; Faizi et al., 2019) نیز با پژوهش حاضر مطابقت دارد. پژوهشگران در خصوص برنامه‌ریزی، مفاهیم: پایداری و تعهد نسبت به چشم‌انداز، رسالت و اهداف آموزشی، تدوین استراتژی‌ها و فلسفه وجودی و اهداف مؤسسه، تهیه و تدوین قوانین و دستورالعمل‌های شفاف و مشخص آموزشی و پژوهشی، داشتن برنامه، (شواهد، دستورالعمل‌ها، برنامه‌ها و اهداف)، سندی مفصل از برنامه‌ها با معیارهای: اهداف برنامه، ساختار شفاف برنامه، ضرورت اجرای برنامه، مطابقت برنامه‌ها با آیین‌نامه‌های داخلی و آیین‌نامه‌های دانشگاهی ملی و استانداردها؛ وجود اهداف بازنگری شده و به‌روز، طراحی، توسعه و بازبینی برنامه‌ها، وجود سند استراتژیک مؤسسه آموزش عالی الکترونیکی، برنامه‌ریزی برای پایداری و توسعه، وجود گزارش‌های پیشرفت برنامه‌ها و طرح‌ها، وجود سازوکار مناسب برای اصلاح طرح‌ها و برنامه‌ها بر اساس نتایج ارزشیابی، انعطاف‌پذیری و شفافیت در برنامه‌های آموزشی و مدیریت فعالیت‌های آموزشی (برنامه‌ریزی‌های یکپارچه برای فعالیت‌های آموزشی از ثبت‌نام تا فارغ‌التحصیلی) را مورد توجه قرار دادند.

در خصوص فرآیند یاددهی- یادگیری الکترونیکی در اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی الکترونیکی نتایج پژوهش‌های (E-Sik Accreditation Model, 2020; sin, 2017; Nguyen et al., 2018) (2018; Standard, 2019 Faizi et al., 2018) با پژوهش حاضر مطابقت دارد. پژوهشگران با تأکید بر نقش طراحی آموزشی محتوای الکترونیکی، به‌روز بودن محتوای الکترونیکی، ارزشیابی، بهبود کیفیت تدریس و یادگیری الکترونیکی از طریق فعالیت‌های (برنامه‌ریزی برای هر دوره، تهیه و تولید محتوای الکترونیکی بر اساس استانداردها، ارائه سیستم اطلاعاتی به دانشجویان، دسترسی به مواد اصلی و رسانه‌های تکمیلی برای دانشجویان و اعضای هیأت علمی، از جمله: منابع ویدئویی، صوتی و الکترونیکی، تهیه رسانه‌های تکمیلی به‌صورت تعاملی، استراتژی‌های یادگیری و تدریس، استراتژی ارزیابی، بررسی پیشرفت و برنامه‌های درسی، مدیریت فعالیت‌های تدریس (روش‌های تدریس و ارزیابی)، مدیریت فعالیت‌های آموزشی (برنامه‌ریزی‌های یکپارچه برای

فعالیت‌های آموزشی از ثبت نام تا فارغ‌التحصیلی)، مسائل آموزشی (کیفیت استادان، کیفیت برنامه‌های درسی و آموزشی از راه دور، طراحی برنامه‌های آموزشی، تعامل استادان با دانشجویان، مشارکت دانشجویان با یکدیگر، برنامه‌های درسی و محتوای آموزشی (به‌روز، کاربردی، مهارتی، مطابق با نیازهای بازار و جامعه، تقویت مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های زندگی مستقل، منطبق با اصول جهانی طراحی یادگیری)؛ برنامه پیشرفت دانشجویان در راستای تحقق نتایج انعطاف‌پذیری برنامه‌های آموزشی و درسی، یادگیری فعال و مشارکتی و نتایج یادگیری (خروجی‌های یادگیری دانشجویان، دستاوردهای دانشجویی و فارغ‌التحصیلان)، (برنامه‌ها و شواهد موفقیت و پیشرفت دانشجویان در حوزه‌های مختلف آموزشی در محیط یادگیری الکترونیکی به عامل فرآیند یاددهی- یادگیری اشاره کرده‌اند. در خصوص عامل پژوهش در اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی الکترونیکی، نتایج پژوهش‌های (White, 2018; Nguyen, 2018; Stura, 2019)، با پژوهش حاضر مطابقت دارد. پژوهشگران با تأکید بر طراحی نظام پژوهش در بستر الکترونیکی، نحوه هدایت و تصویب پروپوزال و دفاع در بستر الکترونیکی، رعایت حق مالکیت معنوی، پژوهش‌های نوآورانه (آثار دانشگاهی به رسمیت شناخته شده، مقالات منتشر شده ملی و بین‌المللی همراه با ویژگی نوآورانه و کاربردی)؛ گسترش خدمات پژوهشی و مشاوره پژوهشی، فراهم کردن فرصت‌های تحقیق و پژوهش به عامل پژوهش اشاره کرده‌اند. در خصوص عامل پشتیبانی در محیط یادگیری الکترونیکی پژوهش‌های (Yarmohammadian et al., 2020; White, 2018; Demirel, 2018; sin, 2017; Nguyen, 2018; Standard, 2019; Faizi et al., 2018; Gupta, 2020) با پژوهش حاضر مطابقت دارد. پژوهشگران با تأکید بر تعداد مناسب و در دسترس کارمندان برای پشتیبانی‌های فنی، آموزشی و اداری و ارائه خدمات مشاوره‌ای به دانشجویان، مدیریت یادگیرندگان و پشتیبانی از یادگیرنده (فعالیت‌های مشاوره‌ای و راهنمایی و ارائه خدمات پاسخگویی بیشتر در خصوص سؤالات آموزشی، حمایت‌های فنی توسط کارشناسان فنی به دانشجویان در خصوص استفاده از سیستم‌های یادگیری الکترونیکی مانند: (lms,vc)، نصب برنامه‌های لازم، پاسخ‌گویی به موقع، راهنمایی در خصوص مسائل امنیتی و پهنای باند، آموزش‌های مربوط به ورود به سیستم نحوه استفاده از آن اشاره داشتند. در خصوص عامل فن آوری، پژوهش‌های (Yarmohammadian et al., 2020; White, 2018; Demirel, 2018; Nguyen, 2018; Standard, 2019; Faizi et al., 2018) با پژوهش حاضر مطابقت دارد. پژوهشگران با تأکید بر استفاده از سامانه‌های جدید در یادگیری الکترونیکی مانند: موبایل

همراه، توسعه سیستم آموزش و یادگیری الکترونیکی، طراحی سیستم مدیریت یادگیری الکترونیکی تعاملی، تولید برنامه‌های آموزش الکترونیکی، نرم‌افزارهای مرتبط با کلاس آنلاین مدیریت فضاهای یادگیری الکترونیکی و یکپارچگی سامانه‌ها، سامانه‌ها، وب‌سایت، کاربرپسند بودن استودیوی ضبط صدا و تصویر، پهنای باند مناسب، استفاده از نرم‌افزارهای پشتیبانی و حمایتی، دسترسی، امنیت، سهولت، سرعت، اتصالات و یکپارچگی را مدنظر قرار داده‌اند.

هفتمین و آخرین عامل شناسایی شده، عامل روان‌شناختی مرتبط با ذی‌نفعان در نهادهای آموزش عالی الکترونیکی است که این عامل شامل ۴ معیار: شناختی، انگیزشی، عاطفی و رفتاری است. نتایج پژوهش حاضر نیز با پژوهش‌های (Cook et al., 2020; Desousa, 2020; Salto, 2021; Nguyen, 2021) مطابقت دارد. در این عامل، مفاهیم شناسایی شده که پژوهشگران به آن تأکید داشتند؛ عبارت بود از: مهارت‌های نوآورانه، راهبری و مدیریت زمان در محیط یادگیری الکترونیکی، تمرکز و توجه، رغبت و انگیزه به یادگیری الکترونیکی، هوش عاطفی، مسئولیت‌پذیری، توانایی ارتباطات اثربخش و تاب‌آوری. این عامل از جدیدترین عوامل شناسایی در نهادهای آموزش عالی با توجه به شرایط کنونی (بحران کرونا) و چالش‌های موجود، جهت ارتقا کیفیت و ارزشیابی مستمر نظام یادگیری الکترونیکی مطرح شده است. در شرایط کنونی، یکی از معیارهای مهم جهت اعتبار مؤسسات آموزش عالی الکترونیکی، توجه به عوامل روان‌شناختی ذی‌نفعان است. در واقع توجه به مسائل شناختی، رفتاری، ارتباطی انگیزشی دانشجویان، اعضای هیأت علمی، کارکنان و مدیران از عوامل تأثیرگذار بر کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری است که می‌بایستی به این مهم توجه و برای آن برنامه‌ریزی شود.

با توجه به اینکه حفظ و ارتقای کیفیت نهادهای آموزش عالی الکترونیکی، یکی از دغدغه‌های اصلی در آموزش عالی بوده است و از طرفی افزایش روزافزون مؤسساتی که خدمات یادگیری الکترونیکی را ارائه می‌دهند و همچنین افزایش تعداد دانشجویانی که خواهان حضور در این مؤسسات هستند نیاز به ارتقاء کیفیت برنامه‌های یادگیری الکترونیکی و فعالیت‌های آموزشی و سیستم‌های تضمین کیفیت بر اساس مدل اعتباربخشی لازم است (Kocdar, 2019). این پژوهش نیز باهدف شناسایی عوامل و معیارهای اعتباربخشی نهادهای آموزش عالی الکترونیکی جهت مشخص کردن معیارهای مهم اعتباربخشی از پژوهش‌های مختلف انجام شد. آنچه در بستر الکترونیکی، در مؤسسات آموزش عالی اهمیت دارد کیفیت یادگیری الکترونیکی است که دارای

معانی مختلفی است. همان‌طور که سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل (UNESCO, 2018) مطرح کرد؛ باید از کیفیت فرآیند یادگیری و یادگیری و کفایت لازم برنامه‌های سازمانی و مدیریتی و آموزشی در جهت هدایت شایستگی‌های یادگیری اطمینان حاصل شود؛ با این حال، رسیدن به این انطباق و سازگاری، شامل شناسایی همه عناصری است که مستقیماً بر فرآیند یاددهی-یادگیری تأثیر می‌گذارد؛ زیرا کیفیت آموزش صرفاً به یادگیری بستگی ندارد بلکه مربوط به تعامل همه عناصری است که در مؤسسات آموزش عالی الکترونیکی این فرآیند را ممکن می‌سازد.

نتایج تحقیق حاضر به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان حوزه آموزش عالی در محیط یادگیری الکترونیکی کمک می‌کند که با استفاده از مؤلفه‌های شناسایی شده، از یک سو نیاز به نهادی به منظور اعتباربخشی را در اولویت برنامه‌های راهبردی خود قرار داده و از سویی دیگر با پایش و ارزشیابی نهادهای آموزش عالی الکترونیکی، معیارها، موانع و مشکلات را شناسایی و در جهت حفظ و ارتقاء کیفیت تلاش کنند؛ بنابراین انتظار می‌رود (توصیه می‌گردد) که در وزارت علوم نهادی متولی و درگیر در این زمینه به صورت تخصصی تأسیس گردد و سازوکارها و اقدامات بهبود بخشی و ارتقاء کیفیت فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی مؤسسات آموزش عالی الکترونیکی در آن اندیشیده و عملیاتی گردد و با استفاده از الگویی مناسب و متناسب، زمینه‌های برنامه‌ریزی، تضمین و بهبود کیفیت و اعتباربخشی را فراهم ساخته و گام مهمی در راستای اهداف موردنظر خود بردارد.

✓ در منابع مختلف، صاحب‌نظران عوامل متنوعی را برای اعتباربخشی، کیفیت آموزش الکترونیکی را در قالب دسته‌بندی‌های متفاوت ارائه کرده‌اند که در این پژوهش تلاش شده است بر مهم‌ترین و اصلی‌ترین فرآیند آموزش؛ یعنی فرآیند یاددهی-یادگیری متمرکز در قالب الگوی پیشنهادی ارائه شود.

✓ مؤلفه‌ها و معیارهای معرفی شده در الگوی پیشنهادی، راهنمای مناسبی برای یافتن نقاط ضعف و تقویت نقاط مثبت آموزش‌های الکترونیکی در سطح آموزش عالی محسوب می‌شوند که می‌توانند دستورالعمل مناسبی برای ارتقای کیفیت یاددهی-یادگیری در محیط الکترونیکی در اختیار مجریان قرار دهند.

✓ معیارهای تعریف‌شده برای هر مؤلفه، ابزار خوبی در دست مدیران و مجریان برگزارکننده دوره‌های آموزش الکترونیکی قرار می‌دهد تا نقاط ضعف آموزش را در هر عامل یافته و در رفع یا بهبود کیفیت آن بکوشند.

References

- Ahmad, A. R. Jameel, A. S. & Raewf, M. (2021). Impact of Social Networking and Technology on Knowledge Sharing among Undergraduate Students. *International Business Education Journal*, 14(1), 1-16.
- Ali Akbari, Z. Abili, KH & Narenji, F. (2019). Factors related to knowledge creation in online higher education institutions. *Information and communication technology in educational sciences*, 3(39), 5-24. (in Persian).
- Alkhateeb, H. & Romanowski, M. H. (2021). Identifying administrators' and faculty's perspectives regarding CAEP accreditation in a College of Education: *AQ methodology research. Studies in Educational Evaluation*, 70, 101004.
- Bendixen, C. & Jacobsen, J. C. (2020). Accreditation of higher education in Denmark and European Union: from system to substance? *Quality in Higher Education*, 26(1), 66-79.
- Bibi, T. Rokhiah, I. & Mutiara, D. (2019). Comparative Study of Quality Assurance Practices in Open Distance Learning (ODL) Universities. *International Journal of Distance Education and E-Learning*, 4(1).
- Budiharso, T. & Tarman, B. (2020). Improving Quality Education through Better Working Conditions of Academic Institutes. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 7(1), 99-115.
- Olivera Carrasco-Peralta, J. A. Herrera-Usagre, M. Reyes-Alcazar, V. & Torres-, A. (2019). Healthcare accreditation as trigger of organisational change: The view of professionals. *Journal of healthcare quality research*, 34(2), 59-65.
- Cook, J. Thomas-Perez, A. Rooney, D. Sormalis, C. Rege, R. & Sachdeva, A. K. (2020). *Overarching themes from ACS-AEI accreditation survey best practices 2011–2019*. *Surgery*, 168(5), 882-887.
- Dayananda, P. Latte, M. V. Raisinghani, M. S. & Sowmyarani, C. N. (2020). New approach for target setting mechanism of course outcomes in higher education accreditation. *Journal of Economic and Administrative Sciences*.
- De Souza-Daw, T. & Ross, R. (2021). Fraud in higher education: a system for detection and prevention. *Journal of Engineering, Design and Technology*.
- Demirel, E. (2018). Accreditation of Distance Learning. *Universal Journal of Educational Research*, 4(10), 2469-2476.
- Faizi, W. U. N. (2018). The Development of Quality Assurance Mechanism and Accreditation of Open and Distance Education in Pakistan. *NICE Research Journal*, 36-55.
- Gupta, S. (2020). Higher Education Management, Policies and Strategies. *Journal of Business Management & Quality Assurance* (e ISSN 2456-9291), 1(1), 5-11.

- Kim, Y. C. (2021). Korean Institute of Medical Education and Evaluation Presidential Address: the role of KIMEE as a medical education accreditation agency during the coronavirus disease 2019 pandemic. *Journal of Educational Evaluation for Health Professions*, 18.
- Kocdar, S. & Aydin, C. H. (2019). Accreditation of open and distance learning: a framework for Turkey. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 13(3), 97-120.
- Mahlangu, V. P. (2018). Quality Assurance and Accreditation in Open and Distance Learning. In *Administrative leadership in open and distance learning programs* (pp. 146-169). IGI Global.
- Mncina, T. Mukurunge, T. & Tlali, N. (2020) Exploring the importance of students' input in accreditation of courses at tertiary institutions.
- Nguyen, C. H. Marshall, S. J. & Evers, C. W. (2021). Higher Education Quality Assurance and Accreditation Implementation in Several Countries across the World and Lessons Learned for Vietnam. *Vietnam Journal of Education*, 5(1), 11-17.
- Nguyen, H. C. & Ta, T. T. H. (2018). Exploring impact of accreditation on higher education in developing countries: a Vietnamese view. *Tertiary Education and Management*, 24(2), 154-167.
- Nguyen, H. C. & Ta, T. T. H. (2018). Exploring impact of accreditation on higher education in developing countries: a Vietnamese view. *Tertiary Education and Management*, 24(2), 154-167.
- Salehi, M. (2020). The impact of information technology on social responsibility and organizational learning In order to provide a model. *Information and communication technology in educational sciences*, 12(1), 23-43. (in Persian).
- Salto, D. J. (2021). Beyond national regulation in higher education? Revisiting regulation and understanding organisational responses to foreign accreditation of management education programmes. *Quality in Higher Education*, 1-16.
- Sin, C. Tavares, O. & Amaral, A. (2017). The impact of programme accreditation on Portuguese higher education provision. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 42(6), 860-871.
- Stander, E. (2019). Accreditation and managing quality assurance in private higher education institutions in South Africa (*Doctoral dissertation, University of Pretoria*)
- Stura, I. Gentile, T. Migliaretti, G. & Vesce, E. (2019). Accreditation in higher education: Does disciplinary matter? *Studies in educational evaluation*, 63, 41-47.
- Toprak, E. & Şakar, A. N. (2018). Cultural Diversity and Accreditation: A Shared Understanding of Quality. In *Supporting Multiculturalism in Open and Distance Learning Spaces* (pp. 15-38). IGI Global.

- White, S.R. (2018) Review of Quality Assurance in Distance Education and E-learning: Challenges and Solutions from Asia. Jung, I. Wong, T. and Belawati, T. (Eds.) *JALT Journal* Vol.37 No.1 May 2015, pgs.78
- Yarmohammadian, M. H. Khorsani, E. Norouzinia, R. Mirzaei, S. Ehsanpour, S. Yamani, N. & Rezaei, F. (2020). Institutional accreditation in medical education: The experience of the survey visit teams. *Journal of Education and Health Promotion*, 9. (in Persian).
- Zarif Sanaee, N. (2020). Assessing the criteria for the quality and effectiveness of e-Learning in higher education. *Interdisciplinary Journal of Virtual Learning in Medical Sciences*, 1(3), 24-32.(in Persian).